

GYVIEJI ARCHYVAI

Bibliotekos įsteigimo datos paieškos

Prašome atsiliepti gyventojus

Varėnos centrinės bibliotekos kronikoje 1947-1980 m. rašoma, kad Varėnos apskr. biblioteka savo veiklą pradėjo 1947 m. su 3000 egz. knygų fondu ir 100 skaitytojų. Jos žinioje tuo metu buvo 10 kaimo bibliotekų. Pirmoji vedėja – B. Juodkienė. Patalpos – vienas mažas kambarėlis.

Tačiau Vincas Lapinskas straipsnyje „Varėna 1941 metais“ (Merkio kraštas. – 2009, saus. 20, p. 6) rašo: „Ieškodamas darbo, kreipiausi į Alytaus apskrities švietimo skyriaus vedėją S. Varnelį. Galvojau eiti mokytojauti kurioje nors Alytaus apskrities pradžios mokykloje. Tačiau švietimo skyriaus vedėjas paskyrė mane į II Varėnos biblioteką, kuri tada buvo Savanorių (buv. Komjau-nimo) gatvėje, 26 numeryje pažymėtame (tuo metu) name su „salkomis“. Bibliotekos patalpos buvo to namo „salkose“ ir susidėjo iš vieno didelio kambario, kuriame

buvo pati biblioteka, ir nedidelio kambarėlio su prieškambariu, kuris buvo skirtas man gyventi.

Ir taip 1941 m. rugpjūčio 1 dieną mane tėvelis atvežė iš Raitininkų kaimo į Varėną...“

Habilituotas medicinos ir biomedicinos mokslų daktaras, profesorius V. Lapinskas straipsnyje vaizdingai pasakoja apie Varėnoje praleistus metus karo pradžioje ir darbą bibliotekoje.

„Staiga 1942 m. kovo 1 d. gavau Alytaus švietimo skyriaus vedėjo S. Varnelio įsakymą viską palikti ir vykti į Giraitės pradžios mokyklą mokytojauti. Ką daryti su biblioteka, kam ją perduoti? Ar užrakinti ir taip palikti? Rašte to nebuvo nurodyta.

Užrakinau biblioteką, raktą atidaviau sargui. Taip baigėsi mano, kaip bibliotekininko, darbas, kuris kuo toliau, tuo labiau man patiko“, – prisimena V. Lapinskas (Merkio kraštas. – 2009,

saus. 27, p.5).

Šis V. Lapinsko pasakojimas apie darbą Varėnos bibliotekoje liudija, kad biblioteka Varėnoje gyvavo dar prieš II pasaulinį karą.

Leidinyje „Lietuvos viešosios bibliotekos 1943 metų anketos duomenimis“ (Vilnius, 1996, p. 46) rašoma, kad Švietimo liaudies komisariatas 1940 m. lapkričio ir gruodžio mėnesiais steigė valstybines viešąsias bibliotekas. Minima gruodžio 25 d. – Varėnos II valstybinės viešosios bibliotekos įsteigimo data. Ši data taip pat minima K. Sinkevičiaus straipsnyje „Valstybinių viešųjų bibliotekų tinklo reorganizavimas ir plėtimas 1940-1941 m. (Bibliotekų darbas. – 1980, Nr. 10, p. 33). Remiantis šia informacija, 2017 m. vasario 8 d. į Lietuvos centrinių valstybės archyvą buvo išsiųstas prašymas atlikti paiešką ir išduoti dokumentą, patvirtinantį Varėnos II valstybinės viešosios bibliotekos įsteigi-

mo datą. Vasario 24 d. Lietuvos centrinio valstybės archyvo direktoriaus pavaduotoja Sigita Baranauskienė atsiuntė atsakymą, kuriame rašoma, kad „Lietuvos TSR švietimo liaudies komisariato 1940-12-25 dokumento, pagal kurį buvo įsteigta Varėnos II valstybinė viešoji biblioteka, pagal Jūsų pateiktus duomenis, archyve, saugomame Lietuvos TSR liaudies švietimo ministerijos dokumentų fonde, nerasta.“

Surasti dokumentą, patvirtinantį bibliotekos įsteigimo datą, buvo bandyta 2007-aisiais. Tais metais buvo nusiųsta užklausa į Alytaus apskrities archyvą, kurio direktorė Zenė Bernatavičienė atsiuntė tokį atsakymą: „Mūsų archyve dokumentų, kurie būtų sudaryti iki 1947 m., yra labai nedaug. Dokumentų apie bibliotekos įkūrimą taip pat nerasta, kadangi Varėnos apskrities DŽDT Vykdomojo komiteto 1947 m. sprendimų byloje sprendimo dėl biblio-

Varėnos viešosios bibliotekos Bibliografijos, informacijos ir kraštotyros skyriaus vedėja Elena Glavickienė, viena pirmųjų pradėjusių domėtis apie Varėnos rajono kultūros sritimi – Varėnos bibliotekos istoriją iki II pasaulinio karo

tekos įkūrimo nėra. Yra tik 1947-10-20 sprendimas, kuriuo patvirtintas Varėnos valsčių perduodama 1 biblioteka ir 15 pirkių skaityklų.“

Tai kaip išsiaiškinti Varėnos viešosios bibliotekos tikrą įsteigimo datą, kai archyvuose nerandama dokumento, patvirtinančio bibliotekos įkūrimo metus? Tačiau tai dar ne taškas. Gal yra žmo-

nių, prisimenančių, kuriais metais biblioteka pradėjo savo veiklą. Labai prašome atsiliepti ir pasidalinti prisiminimais. Gal padės gyvieji archyvai?

Elena GLAVICKIENĖ
Varėnos viešosios bibliotekos Bibliografijos, informacijos ir kraštotyros skyriaus vedėja

NKVD Alytaus apskr. skyrius 1941 m. birželio 10 d. nutarė išstremti Ilgininkų mokytojų **Antano Varanausko** ir **Albinos Varanauskienės** šeimą. Areštuoti šeimos galvą nutarta birželio 7 d. (LYA f. V-5, ap. 1, b. 32991). Pasak trėmimo blanko, per kratą tremiamųjų bute birželio 14 d. dalyvavo komjaunuolis Palevičius. Vargu ar tai tas pats NKVD įgaliotinis varėnis A. Palevičius, kuris tą dieną vadovavo Varėnos II mokytojo Juozo Mickaus ištrėmimui. O gal tai buvo kitas varėnis, pats NKVD apskrities skyriaus viršininkas Vincas Palevičius? Su motina išvežti mažamečiai vaikai: dukra Lelija (g. 1937 m.) ir sūnus Sigitas (g. 1938 m.). Tremtiniai atvežti į Altajaus kr. Slavgorodo miestą. Suimtas tėvas, atrodo, vežtas atskirai, tačiau paskui paliktas su šeima.

Antanas Varanauskas gimęs 1907 m. Leipalingyje. Bent 1930 m. dirbęs Alytaus valsč. Mardesų pr. mokykloje. Nuo 1928 m. buvęs šaulys, Tautininkų sąjungos (nuo 1936 m. lapkričio 20 d.) ir „Jaunosios Lietuvos“ Ilginin-

Mokytojai – bolševizmo aukos

kų apylinkių vadovas. Slavgorode 1946 m. sausio 31 d. areštuotas ir kaip lietuvių nacionalistas nuteistas 10 metų lagerio ir 5 m. be politinių teisių. Išsiųstas į Rešiotus, vėliau į Norilską Krasnojarsko krašte. Atlikęs bausmę, gyveno Igarkoje. Iš tremties paleistas pagal TSRS AT Prezidiumo 1956 m. kovo 10 d. įsaką, tais metais grįžo į Lietuvą.

Albina Varanauskienė gimusi 1911 m. Šakių apskr. Jankų valsč. Šikutiškės kaime. Baigusi 4 gimnazijos klases ir mokytojų seminarijos 4 kursus. Ilgininkuose mokytojavo nuo 1936 m. Išvežta drauge su Jonu Janulevičiumi iš Merkinės; Slavgorode kartu gyveno ir buvusi Pavarėnio mokytoja Marija Matulaitienė. Iki 1946 m. A. Varanauskienė dirbo plytų fabrike. Moteris 1947 m. vasario 16 d. paprašė TSRS VRM leidimo grįžti į Lietuvą. Po patikrinimų Varėnoje ir apklausus Merkinės gyventojus Joną Krukonių bei Kazį Putreiką, jokių Varanauskienė kompromituojančių faktų nerasta,

tačiau liepos mėn. jai vis tiek atsakyta neigiamai (merkiniškis apklausė MGB Merkinės valsčiaus operatyviniu įgaliotiniu 1945-1948 m. dirbęs viršila Konstantinas Jevseičikas; jis savo tarnybos Merkinėje įspūdžius – „pokario kovų prisiminimus“ aprašęs „Merkio krašto“ pirmtakės „Raudonosios vėliavos“ 1987 m. 55-100 numeriuose ir 1989 m. išėjusioje knygūksteje „Giltinės sutramdymas“).

Kažkada 1947 m. A. Varanauskienė su vaikais Lelija (g. 1937 m.) ir Sigitu (g. 1938 m.) ryžosi bėgti į Lietuvą. 1950 m. balandžio 7 d. paskelbta bėgėlis visasąjunginė paieška. Vilniaus srities MGB valdybos vyresnysis operigaliotinis kapitonas Kulaženovas 1951 m. lapkričio 22 d. apklausė Ilgininkų gyventojus Genę Krukonytę ir Steponą Baranauską, bet nieko neigiamo apie Varanauskienę neužfiksavęs. Nors bėglė nebuvo surasta ir sugauta, tačiau 1955 m. liepos mėn. specapgyvendinimo įskaita jai buvo panaikinta.

Bent 1989 m. pavasarį A. Varanauskienė gyvenusi Pilviškiuose (Vilkaviškio r.). Sūnus Sigitas 1959 m. tarnavęs Murmanskio srities Severomorsko mieste „ypatingo režimo kariniame dalinyje.“

Iš Alytaus apskr. Butrimonių 1941 m. birželį išstremtas **Antanas Zakarevičius** – Butrimonių valsč. Eičiūnų m-las vedėjas su žmona Marcelė Zakarevičiene, gimusia 1899 m., ir trimis vaikais: Jule Genovaite, g. 1926 m., Broniumi Albertu, g. 1927 m., ir Vytautu, g. 1930 m. (LYA f. V-5, ap. 1, b. 32680).

Antanas Zakarevičius gimęs 1900 m. Vilniuje. Baigęs 2-jų metų mokytojų kursus. Pirmoji darbo vieta – atrodo, Nemunaičio valsč. Einorų mokykla. Iš jos 1928 m. perkeltas į Eičiūnus, kur dirbo iki 1936 m. rudens. Tuomet jis pakeitė Giraitės (Nedzingės valsč.) mokyklos vedėją M. Rapkauską. Buvo šaulys, vadovavęs Giraitės šaulių būrio susirinkimams. Antai susirin-

kime 1937 m. gegužės 1 d. į kariuomenę išvykstančiam šauliui Antanui Valentukevičiui mokytojas linkėjo „sėkmingai atlikti naujas Tėvynei tarnavimo pareigas“ ir „su naujomis žiniomis ir patarimais grįžti į būrio eiles“ (LCVA f. 561, ap. 19, b. 569). Tiesa, šaulių būrio narių sąrašuose, matyt, dėl raštvedybos trūkumų, Zakarevičius niekur neminimas. Taip pat buvo Tautininkų, Jaunosios Lietuvos ir Vilniui vaduoti sąjungų narys. Padirbęs Giraitėje vienerius mokslo metus, perkeltas į Alovės valsč. Balninkų mokyklą. Čia ėjo ir Mokytojų sąjungos Alovės skyriaus išdininko pareigas. Nuo 1939 m. rugsėjo 1 d. vėl atkeltas į Eičiūnus.

Zakarevičių šeima atitremta į Altajaus krašto Barnaulo rajono Bobrovkos kaimą. Buvęs mokytojas dirbo miško chemijos ūkyje. Tačiau 1942 m. šeima perkelta į Jakutiją, į Bulūno rajono Bykov Mysso kaimą (atvyko rugpjūčio 26 d.). Šeimos galva čia dirbo

žvejų brigadininku žuvies fabrike. Vėliau tremtiniai gyveno to paties rajono Žatajaus gyvenvietėje.

Antanas Zakarevičius ir sūnus Albertas apdovanoti medaliais „Už šaunų darbą 1941-1945 metų Didžiąjame Tėvynės kare“; medaliai, kaip ir kitiems, įteikti 1947 m. vasarą. Vytautas Zakarevičius baigė Jakutsko žemės ūkio technikumą ir nuo 1954 m. rugsėjo 5 d. dirbo Ust Janos rajono centrinės veterinarinės apylinkės vedėju.

Spectremtis Zakarevičiams panaikinta 1956 m. liepos 27 d., tačiau be teisės apsigyventi Lietuvoje. Teisė gyventi Tėvynėje atkurta LTSR AT Prezidiumo 1957 m. gruodžio 18 d. nutarimu. Tačiau Antanas ir Marcelė Zakarevičiai į Lietuvą negrįžo; Antanas 1988 m. mirė. Apie vaikus žinių neturime (nebent tik tiek, kad iškėjęsį Genovaitė buvo Baniėnė).

Ūsėnys. Pradžią Nr. 24, 27, 28, 33, 37, 38, 40, 41, 44, 46, 55, 57, 61, 63

Vytautas Valentinas ČESNULIS

Vilkiautinio kultūros centro folkloro ansamblio jubiliejus

Praėjusį šeštadienį Vilkiautinio kultūros centre įvyko šio centro folkloro ansamblio 20-ies metų jubiliejinė šventė

Reginio metu

Ansamblyje dainuoja devynios moterys. Keturios iš jų – Angelė Marcinienė, Angelė Markeliavičienė, Janė Geležauskienė, Rūta Kokienė – dainuoja nuo ansamblio susikūrimo. Į šventę atvyko Varėnos kultūros centro atstovai – Marius Galinis ir Lina Būdienė, pasveikinę ansamblio nares patys bei atvežė rajono mero Algio Kašėtos sveikinimą. Taip pat atvyko Varėnos krašto vietos veiklos grupės administracijos vadovas Povilas Saulevičius, Liškiaivos Sv. Trejybės bažnyčios klebonas kunigas Jonas Povilaitis, kolektyvai iš Panaros, Kibyšių, Merkinės, taip pat Vilkiautinio kaimo gyventojai. Sveikinimų ir gražių linkėjimų sulaukė ne tik esamos, bet ir buvusios dainininkės: Izabelė Miliauskienė, Marytė Rapšienė, Danutė Žėkienė, Aldona Janulevičienė, Julė Gaidienė, Janė Večkienė, Marytė Šimkonienė. Sveikinimus lydėjo ansamblio ir svečių dainos. Po nuotaikingo koncerto niekas neskubėjo skirstytis – dalijosi prisiminimais, žiūrėjo nuotraukas, dainos skambėjo prie vaišių stalo.

Aldona ZUBRIENĖ
Vilkiautinio kultūros centro direktorė